

Zondag 1 juli 2018, 10.30 uur, Pauluskerk

lezing Oude Testament: Jeremia 7: 21 - 28

lezingen Nieuwe Testament: Romeinen 12: 1 - 12

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Anders. Daarover vanmorgen. Over de mogelijkheid van verandering. Kan dat werkelijk? En wat betekent dat dan, voor ons, hier en nu. Daarover. Begin juni van dit jaar hield professor Derk Loorbach in Arminius de jaarlijkse Rotterdamlezing. Onder de titel "Armoede uitgesloten". In die lezing pleitte Loorbach voor een radicale breuk met de dure, bureaucratische aanpak van armoede, schulden en werkloosheid van nu. Volgens Loorbach houdt die aanpak maatschappelijke uitsluiting vooral in stand en heeft ze de afgelopen jaren nauwelijks positieve effecten gehad. Hard oordeel, maar wel waar. Zeker in Rotterdam. Helaas. Het eerste deel van de avond, waarin Loorbach zijn theorie over maatschappelijke verandering en - dan grote veranderingen, transities noemt hij dat - uiteenzette, vond ik sterk. De kern was: zulke veranderingen kunnen, als voldoende mensen ze echt willen en bereid zijn op zich te nemen wat het kost om die veranderingen daadwerkelijk teweeg te brengen. Het tweede deel van de avond, toen het ging over wat we dan concreet moeten doen en hoe, was veel minder sterk. Jammer. Maar wel begrijpelijk voor wie weet hoe weerbarstig het is om armoede en sociale uitsluiting aan te pakken.

Alle werkelijke maatschappelijke en sociale verandering is lastig. Dat is mij zolangzamerhand wel duidelijk geworden. Vroeger, dacht ik, hup, als we het maar snappen, dan doen we het ook wel. Nu weet ik, dat het vooral een kwestie van lange adem is en van confrontatie en maatschappelijke strijd. Geweldloos, zeker. Maar toch. De machtigen van deze aarde zijn zelden bereid geweest om hun macht vrijwillig uit handen te geven.

Het is vandaag 1 juli. Op deze dag wordt Keti Koti gevierd. De afschaffing van de slavernij. Keti Koti betekent: "Ketenen verbroken". Vanvond een herdenking bij het slavernijmonument in Delfshaven, de stad van Piet Hein, zijn naam is klein. Ook de Nederlanders speelden in de slavenhandel een enorme rol. Voor veel zwarte mensen zijn slavernij en die herdenking levende realiteit en geschiedenis. Voor veel witte mensen niet. Die houden het bij de herdenking van 4 mei. In de Groene Amsterdammer deze week een uitgebreid artikel over het nog maar pas geopende museum in Washington over de geschiedenis van de zwarte gemeenschap in Amerika, het "National Museum of African American History and Culture". Ik zou er zo heen willen. Volgens de Groene maakt dat Museum op een

indrukwekkende manier duidelijk, dat zelfverdediging, soms tegen iedere prijs, de enige levensvatbare strategie is. Nooit in de Amerikaanse geschiedenis is het bestaan van zwarte Amerikanen verbeterd zonder het breken van de racistische machts- en geweldspolitiek van witte mensen. Martin Luther King zei: "The Arc of History is long, but it bends towards justice". Het zijn, volgens King, altijd mensen die zich tot het einde van hun krachten inspannen om die kromming mogelijk maken. En: iedere overwinning gaat altijd gepaard met weer een poging de verworvenheden weer kapot te maken. Zie het beleid van ene Trump, die niet anders doet dan het werk van zijn zwarte voorganger Obama tot op de bodem af breken.

Ik heb steeds sterker het gevoel, dat ons in het huidige tijdsgewricht iets dergelijks te doen staat. Tenminste, als we willen, dat onze samenlevingen blijven bij de les van waar het om gaat. Humaniteit voor en door ons allemaal. Van de strijd van de zwarte mensen voor hun vrijheid en gelijkheid zouden wij kunnen leren, denk ik, voor de enorme taak waarvoor wij worden gesteld, nu. De ongelijkheid in onze samenlevingen neemt almaar toe en dus de onvrede en het onbehagen bij veel mensen. Populistische en nationalistische politici maken daarvan gebruik, meer en meer. Vooral voor hun eigen politieke gewin. Zij reopen, dat "buiten" het gedaan heeft. Iets werkelijk oplossen doen zij niet. Ondertussen kijken gevestigde politiek, de grote banken en bedrijven en de rijken van deze wereld de andere kant op en verschansen zich in hun huizen en achter hun hekken en camera's. Het spijt mij. Ik kan het niet beter maken. Dat is, volgens mij, wat er echt aan de hand is.

Hoe dit grootste maatschappelijke en sociale probleem van nu op te lossen ? Dat kwam bij mij boven bij het lezen van de teksten die wij daarnet hoorden. De tekst uit Jeremia, die zegt: "Maak van je brandoffers maar vredeoffers. Eet het vlees zelf maar op". En de tekst uit Romeinen, waarin Paulus hartstochtelijk betoogt: "Jullie moeten jeezelf niet aanpassen aan deze wereld, maar veranderen door je gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God van je wil en wat goed, volmaakt en Hem welgevallig is". Hoe zouden die teksten kunnen helpen bij die enorme taak waarvoor wij staan ? En welke elementen draagt met name Paulus aan, die volgens hem essentieel zijn bij het vervullen van die taak ? Ik herhaal nog eens, wat ik vaker zeg. De bijbel is niet achterlijk of achterhaald. Integendeel, zo actueel als maar kan. Sterker, hoe meer je de bijbelse teksten in contact brengt met de vraagstukken van nu, des te sterker gaan zij spreken en helpen. Dat is wat ik steeds sterker ervaar.

Eerst iets over de wereld en de grote vraagstukken van waaruit Paulus spreekt. Wat was dat voor een wereld ? Waar zit Paulus mee ? De wereld waarin Paulus leefde was die van het Romeinse

Rijk en van de zogenaamde "Pax Romana". Die zogenaamde vrede was gebaseerd op een economisch en sociaal systeem, dat bestond bij de gratie - net als nu - van een enorme ongelijkheid tussen rijk en arm en van het sterkste leger op aarde. De kleine groep rijken, de entourage van de keizer en zijn getrouwen in Rome en daarbuiten, bezat zo'n beetje alle rijkdom, gebaseerd op enorme stukken onroerend goed in dat almaar uitdijende rijk. Het werk werd gedaan door de armen, van wie ongeveer 50% slaaf was, lees: tot slaaf gemaakt, en dus eigendom van de rijken. Wie tegen dat systeem in verzet kwam, zoals Spartacus, werd genadeloos gecorrigeerd door het leger. Tienduizenden mensen - die net als nu als criminelen en oproerkraaiers werden gestigmatiseerd - werden opgesloten en vooral aan kruisen gehangen, voor iedereen goed zichtbaar. In die wereld, die in allerlei opzichten de trekken vertoont van nu, zit Paulus met deze vraag: hoe kunnen wij dit onrechtvaardige systeem veranderen ten goede? Hoe brengen we hier iets van humaniteit tot stand? Zijn antwoord: het stichten van een nieuw netwerk van alternatieve gemeenschappen, die leven vanuit een totaal andere geest dan die van de Pax Romana, de status quo van de rijken. Geest van God, Geest van Jezus Christus, noemt Paulus die Geest. Een Geest, waarin wij mensen leren, niet wat het is om rijk en zelfredzaam te worden. Maar om als mensen menselijk te worden, humaan, voor onszelf en voor elkaar, tot op het bot. Dat alles zit achter die hartstochtelijke tekst van daarnet: "Jullie moeten jezelf niet aanpassen aan deze wereld, maar veranderen door je gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God van je wil en wat goed, volmaakt en Hem welgevallig is". Wat bedoelt Paulus daar? En wat wil hij daarmee aan ons kwijt over onze mogelijkheden om de wereld te veranderen, hier en nu? Drie dingen zijn daarin voor Paulus essentieel: God, geloof en Geest.

Eén. "Om te ontdekken wat God van U wil en wat goed, volmaakt en Hem welgevallig is". Voor veel mensen betekent God allereerst rust, stabiliteit, contemplatie, meditatie, persoonlijk zielenheil. Voor Paulus betekent God allereerst onrust, beweging, onvrede met de bestaande situatie. "Saint Paul is trouble", zegt de Engelse filosoof Chritchley. Onvrede met het feit, dat in dat Romeinse rijk zoveel mensen geen greintje menselijkheid meer over hadden, omdat die hen door anderen was ontnomen. Onvrede over het feit, dat de rijkdom van een paar uitsluitend kon bestaan dankzij de inzet van anderen, die slecht werden betaald en gehuisvest of tot de bedelstaf gebracht, onder de vlag van die veelgeroemde "Pax Romana". Onrust over het feit, dat destijds zoveel zwarte mensen tot slaaf zijn gemaakt. Onrust over het feit, dat nog altijd mensen worden gedwongen te leven en te werken onder menonterende omstandigheden. Ook kinderen. Onrust over het feit, dat zoveel mensen op aarde moeten vluchten - daarvan een

paar naar Europa -, omdat het voor hen geen leven is waar zij geboren zijn. In zijn roman "Jozef en zijn broers" noemt Thomas Mann Abraham, de vader van alle gelovigen, de wandelaar. Abraham behoort tot de mensen die worden gedreven door "godszorg". Dat wil zeggen een bezorgdheid voor en een onrust over de kardinale vraag of de god die je dient eigenlijk wel de echte is. Wie dienen wij eigenlijk, vandaag de dag ? Mammon ? Of God ? Als er een ding is, dat geloven kenmerkt, dan is dat, dat gelovigen mensen zijn die geen vrede hebben met een status quo, waarin zoveel mensen het kind van de maatschappelijke en sociale rekening zijn. Zwart, wit, vrouwen, mannen, het doet er niet toe. Mensen die geloven zijn onrustige ontdekkers, die hun onvrede omzetten in het eindeloos zoeken naar "wat goed, volmaakt en Hem welgevallig is". Ook nu. Koste wat kost.

Twee. "Denk overeenkomstig het geloof, dat is de maatstaf die God u heeft gegeven", hoorden we daarnet. Geloof. Voor veel mensen is geloof een soort verklaring over God en mens, die je voor waar houdt. Iets leerstelligs, waarmee je bewijst of je bij de mensen hoort, die het snappen en dus deugen of niet. Voor Paulus is geloof iets heel anders. Pistis, dat is het woord dat hij gebruikt. Pistis betekent vertrouwen. Voor Paulus is geloof in de allereerste plaats een levenshouding. Een levenshouding die ja zegt tegen de mogelijkheid van verandering. Persoonlijk, maar vooral ook maatschappelijk en sociaal. Voor Paulus maakt juist geloof mensen, ons, tot wie wij werkelijk zijn: vernieuwers, van godswege in staat tot nieuw beginnen, veranderaars, non-conformisten, Net Abraham en Paulus, althans als het gaat om het veranderen van onrechtvaardige wetten en regels, van onrechtvaardige systemen. Mensen, die met trouw en volharding geloven in de mogelijkheid van verandering van het aanschijn der aarde. Zoals destijds met de afschaffing van de slavernij voor zwarte, tot slaaf gemaakte mensen. Zoals in de jaren vijftig met de Human Rights-Movement van Martin Luther King in het Amerikaanse zuiden en de gelijkberechtiging van zwarte mensen en het stellen van grenzen aan de ergste vorm van racisme. Zoals wij nu ervoor staan om verandering te brengen in de armoede en sociale uitsluiting van zoveel mensen in Nederland en op aarde en in het perverse systeem van het verdienen van geld aan schulden. Volgens Paulus is voor een werkelijk gelovig mens niet de grootste vraag in zijn of haar leven: "Is er leven ná de dood ?" Maar vooral deze vraag: "Is er eigenlijk leven vóór de dood ?" Voor mij en voor een ander.

Drie. "Laat uw enthousiasme niet bekoelen, maar laat u aanvuren door de Geest". Geest. Voor Paulus is Geest iets van de Andere kant. Voor Paulus zijn wij mensen niet zomaar tot verandering in staat op eigen, menselijke kracht. Wil het wat worden, dan moet er iets bij, volgens Paulus. Van de Andere

kant. Zonder dat zakt onze energie weg en worden we moedeloos. In haar boek "Mystiek en Verzet" noemt Dorothee Sölle, "God", die Geest van God van Paulus: "Du, stilles Geschrei", "Jij, stil gehuil". God huilt om het leven op aarde. Mensen, bedoeld voor samenleven in vrede, overal met elkaar in oorlog. De aarde bedoeld om het leven te koesteren en mogelijk te maken, overal overhoop gehaald en kapot gemaakt door mensen, die de mensen en de aarde beschouwen als wingewesten ten eigen bate. Als wat de bijbel "God" noemt in dat "stille gehuil" te vinden is, is geloven het ultieme appel aan ons, aan jullie en mij, de ultieme kracht in ons het onmogelijke mogelijk te maken: deze wereld heel, humaan. Wij mensen, heel, humaan. Amen.

D.J. Couvée, Rotterdam, 1 juli 2018